

Rapport Arealplan 12/2007

Arealplan Storfjord kommune

Konsekvensutredning for deltema samiske
kulturminner og kulturmiljø

Stine Barlindhaug

Forsidebilde: Skibotndalen
Foto: Stine Barlindhaug

Forord.

Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) har i forbindelse med revisjon av arealplan for Storfjord kommune utarbeidet en konsekvensutredning for deltema kulturminner og kulturmiljø. Rapporten omfatter samiske kulturminner.

Elin Rose Myrvoll har foretatt kvalitetssikring av utredningen.

Tromsø, 02. november 2007

Stine Barlindhaug

Innholdsfortegnelse

Forord.....	III
Figurliste.....	V
1 Innledning.....	1
2 Metodikk.....	1
2.1 Definisjoner: Kulturminner og kulturmiljø.....	1
2.2 Verdisetting, omfang og konsekvens.....	2
2.3 Datagrunnlag.....	2
3 Tiltak og planområde.....	2
3.2 Beskrivelse av tiltaket.....	3
4 Kulturhistorisk oversikt.....	3
4.2 Generelt om potensial.....	7
5 Kulturminner og kulturmiljø som berøres av nye utbyggingsområder.....	8
5.1 Oteren (sone 1).....	9
5.2 Hatteng (sone 2).....	12
5.3 Olderbakk – Kileng (sone 3).....	13
5.4 Stubbeng – Ellevoll (sone 4).....	15
5.5 Storeng – Rasteby (sone 5).....	17
5.6 Signaldalen (sone 6).....	19
5.7 Kitdalen (sone 7).....	21
5.8 Kvesmenes – Elsnes (sone 8).....	22
5.9 Skibotn (sone 9).....	24
5.10 Skibotndalen (sone 10).....	26
5.12 Oppsummering.....	28
6 Sammenfatning.....	28
7 Avbøtende tiltak.....	29
8 Kilder.....	30

Figurliste.

Figur 1. Sommergrav på holme i Gálggojávri	4
Figur 2: Skisse over tufter på Nallo-vuop'pe markedspalss.	6
Illustrasjon hentet fra Guttormsen 2005, Lyngen Regionhistorie	6
Figur 3. Nallo-vuop'pe brukes fortsatt av samene for salg av sine varer og produkter. I dag er det turistene som handler her	6
Figur 4. Bevarte handelsbuer fra den "nye" markedsplassen i Skibotn.	7
Figur 5: Kart med soneinndeling	9
Figur 6. Kart sone 1, byggeområder og kjente kulturminner	11
Figur 7. Kart sone 2, byggeområder og kjente kulturminner	13
Figur 8. Kart sone 3, byggeområder og kjente kulturminner	14
Figur 9. Kart sone 4, byggeområder og kjente kulturminner	16
Figur 10. Kart sone 5, byggeområder og kjente kulturminner	18
Figur11. Signaldalen har en bred og slett dalbunn og avgrenses av bratte fjell på sidene.....	20
Figur 12. Kart sone 6, byggeområder og kjente kulturminner	20
Figur 13. Kart sone 7, byggeområder og kjente kulturminner	21
Figur 14. Kart sone 8, byggeområder og kjente kulturminner	23
Figur 15. Kart sone 9, byggeområder og kjente kulturminner	25
Figur 16. Kart sone 10, byggeområder og kjente kulturminner	27
Figur 17: Oppsummering av konsekvensvurdering.	28

1 Innledning.

I forbindelse med revisjon av kommuneplanens arealdel for Storfjord kommune har Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) fått i oppdrag å utføre konsekvensutredning for deltema samiske kulturminner og kulturmiljø. Utredningen omfatter automatisk fredete og nyere tids samiske kulturminner og kulturmiljø. Konsekvensutredningens formål er å belyse viktige konsekvenser av de planlagte tiltakene for berørte kulturminner og kulturmiljø.

NIKUs oppdrag omfatter ifølge avtaledokument mellom NIKU og Storfjord kommune datert 31.08.2007, følgende:

- *Beskrive og kartfeste kjente samiske kulturminner*
- *Definere berørte kulturmiljøer.*
- *Vurdere kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi.*
- *Beskrive og vurdere direkte og indirekte konsekvenser av tiltaket for kjente samiske kulturminner og kulturmiljøer.*
- *Kort redegjøre for hvordan eventuelle konflikter med forekomster av kulturminner og kulturmiljø kan unngås ved plantilpasninger.*
- *Vurdere potensialet for funn av hittil ukjente automatisk fredete samiske kulturminner.*

2 Metodikk.

2.1 Definisjoner: Kulturminner og kulturmiljø.

Kulturminner og kulturmiljøer defineres av lov om kulturminner av 1978 (kulturminneloven). Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter, det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjoner til.

Freding etter kulturminneloven omfatter automatisk freding og freding etter vedtak. Kulturminner eldre enn 1537, erklærte stående byggverk fra perioden 1537-1650 og samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk fredet (§ 4). Fredingen omfatter en sikringssone på 5 m (§ 6). Skipsfunn eldre enn 100 år er også gitt automatisk vern (§ 14). Slike kulturminner benevnes i det følgende som *automatisk fredete kulturminner*. Kulturminner (ikke samiske) som er yngre enn 1537 og samiske kulturminner yngre enn 100 år er følgelig ikke fredet ved lov og omtales som *etterreformatoriske* eller *nyere tids kulturminner*.

Med *kulturmiljøer* menes områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. En samlet vurdering av et områdes kulturhistorie, kulturminner og tidsdybde danner grunnlag for avgrensning av kulturmiljøer. Størrelsen på kulturmiljøer kan variere. De kan bestå av mindre felt med fornminner (for eksempel et gravfelt) eller av større landskapsrom (for eksempel en større avgrensning i et dalføre som er avgjørende for forståelse og opplevelse av et fangstanleggs funksjon).

I Norge har det i forvaltningspraksisen vært tradisjon å forholde seg til landskapet som fysiske rom, med stor grad av ekspertstyrt kategorisering av landskap. De senere årene har

forvaltningen endret fokus, og man ser i dag landskapets ulike særtrekk og kvaliteter som en viktig del av kulturhistorien. Kunnskap om landskapet er derfor viktig når kulturhistorie og kulturminner skal presenteres. Landskapet er en del av kulturen og det er viktig at fokus ikke bare rettes mot enkeltpunkter i landskapet, men mot landskapet som helhet. Man skal ikke forstå landskapet kun som et fysisk rom (materielle strukturer og betingelser) men også som en del av det mentale rom (kulturelle og psykologiske oppfatninger og fortolkninger) og det sosiale rom (samfunnsmessige og politiske strukturer og relasjoner).

2.2 Verdisetting, omfang og konsekvens.

Verdisettingen vil bli gjort i henhold til Riksantikvarens rettleder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar* (2003).

Kvaliteter som representativitet, sammenheng og miljø, autentisitet (autentisitet kan forstås som det ekte eller opphavelige og blir gjerne knyttet til en bestemt periode, en bestemt funksjon m.m.), arkitektonisk og kunstnerisk kvalitet, identitet og symbol, fysisk tilstand, økonomi, bruksverdi og økologi er viktige kriterier for verdivurdering av kulturminner og kulturmiljø (Riksantikvaren 2003). I henhold til kulturminneloven har alle automatisk fredete kulturminner juridisk sett nasjonal verdi, men i forbindelse med konsekvensutredninger skal imidlertid kulturminner og kulturmiljøer verdivurderes uavhengig av dette. En samlet verdisetting av kulturminner og kulturmiljø vurderes i forhold til kvaliteter tilknyttet:

- Opplevelsesverdier
- Kunnskapsverdier
- Bruksverdier

De berørte kulturmiljøene gis verdi etter en tredelt skala;

liten – middels - stor

Graden av konsekvens gis etter en tredelt skala;

liten – middels – stor (negativ)

Forslag til avbøtende tiltak vil bli gjort på grunnlag av en vurdering av kulturminners og kulturmiljøers verdi og det planlagte tiltakets omfang og konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø.

2.3 Datagrunnlag.

Konsekvensutredningen er basert på informasjon innhentet fra skriftlige kilder og kulturminnedatabasene Askeladden og Sefrak. Videre bygger utredningen på NIKU's egen oversiktsbefaring i kommunen.

Kulturminner hvis ID-nummer oppgis i teksten, refererer til Askeladdens ID-nummer.

3 Tiltak og planområde

Storfjord kommune reviderer arealplanen for kommunen, og skal utarbeide en ny arealplan for perioden 2007-2019. Planområdet er følgelig hele Storfjord kommune, men berørte arealer begrenser seg i hovedsak til de vegnære områdene i kommunen. Tiltaket berører

store arealer hvor detaljeringsgraden i hvert enkelt byggeområde er svært overordna. Dette innebærer også at utredningen må holdes på et overordna nivå.

3.2 Beskrivelse av tiltaket.

Kommuneplanens arealdel er en del av kommunens langsiktige planlegging. Den skal samordne viktige behov for vern og utbygging slik at det blir lettere å utarbeide mer detaljerte planer og dermed raskere kunne fatte beslutninger i enkeltsaker i tråd med kommunale mål og nasjonal arealpolitikk.

Etter PBL er det kommunene selv som gjennom planleggingen former det fysiske miljøet og sikrer kvalitet og muligheter for utbygging og vern ut fra egenart og lokale forutsetninger. Kommunene må i sin planlegging følge retningslinjer og mål som statlige organer og fylkeskommunen bringer inn i planprosessen. Disse organer skal sikre at viktige nasjonale og regionale hensyn blir ivaretatt i planprosessen.

Innspillene til planarbeidet er bearbeidet av kommunens planutvalg i samarbeide med både formannskapet og kommunestyret. Alle innspill blir vurdert og enten tatt med videre i planarbeidet eller forkastet av politiske årsaker, miljømessige årsaker, beredskapsmessige årsaker (ROS) eller andre årsaker etter en vekting av fordeler og ulemper.

4 Kulturhistorisk oversikt.

I forbindelse med isens avsmelting i slutten av siste istid, steg havnivået kraftig. Dette som en følge av den enorm tilførselen av smeltevann. Havnivået var derfor en periode langt høyere enn i dag. Først da landhevingen tok til som følge av at trykket fra den store iskappa var blitt borte, begynte havnivået å synke (strandforskyvning). Store deler av kysten i Troms var isfri for ca 10 000 år siden, og man kan ut fra det arkeologiske materialet slutte at områdene nærmest kysten raskt ble bosatt og tatt i bruk av mennesker. Man har sikre spor etter mennesker langs Tromskysten helt tilbake til eldre steinalder 10 000 - 4 500 f.Kr.

I indre deler av Storfjord gikk havet helt opp til 90 m over dagens havnivå (marin grense) for ca 11 000 år siden. De store dalførene var derfor på denne tiden smale fjorder, men ettersom landhevingen kom i gang sank havnivået raskt de første tusenårene etter istiden. For om lag 6000 år siden lå havnivået i indre deler av Storfjorden 30 meter over dagens havnivå.

Levesettet i forhistorisk tid har vært basert på jakt/fangst, fiske og sanking. For å kunne utnytte de ulike ressursene på best mulig måte, flyttet man trolig mellom ulike boplasser i løpet av året. Villreinfangst har vært av sentral betydning for befolkningen i Troms gjennom tidene. Dette vises blant annet gjennom ulike fangstinnretninger som fangstgroper, skyteskjul, kjøttgemmer som finnes spredt i store deler av fylket. Både i steinalderen (10 000-1800 f.kr) og i den samiske kulturen som utviklet seg i løpet av tidlig metalltid (1800-0 f.kr) har villreinjakt hatt en sentral rolle i folks liv. Undersøkelser har vist at mennesker har brukt både dalførene og høyfjellet i Troms fra eldre steinalder og fram til i dag. Fjellområdene i Troms har trolig primært vært utnytta til jakt/fangst i forhistorisk tid. Sett på bakgrunn av at det på kysten finnes boplasser som dateres helt til slutten av siste istid må man anta at fjellområdene ble utnyttet så snart de var isfrie, og det fantes noe å jakte på der.

Funn knyttet til steinalder (10 000-1800 f.kr) og tidlig metalltid (1800 – 0 f.kr) i indre strøk er ofte knyttet til store vann og vassdrag både i fjellet og i lavereliggende områder. Man kjenner imidlertid også eksempler på lokaliteter som avviker fra dette mønsteret. Boplassene fra denne tidsperioden er ikke alltid synlige på markoverflata. Vanligvis blir de påvist gjennom

funn av avslag og redskaper av stein samt kulturlag med trekull i forbindelse med arkeologiske undersøkelser/prøvestikking. Kystnære boplasser fra steinalder/tidlig metalltid er i større grad synlig på markoverflaten med synlige hustuffer. I Storfjord er det langs fjorden kjent hustuffer fra yngre steinalder (4500-1800 f.kr), blant annet ved utløpet av Skibotnelva samt langs strandflatene på begge sider av Storfjord. Enkelte lausfunn som økser, pilespisser og lignende er blitt levert inn til Tromsø Museum opp gjennom årene i forbindelse med markarbeid på gårdene. Dette vitner om bosetting og bruk av disse områdene i steinalderen. (Foto trinnøkser fra Oteren s 69. Guttormsen)

I den førkristne samiske gravskikken som var i bruk fra ca 800 f.Kr. – ca 1700-tallet, begravde man oftest de døde i ur og berg. Slike urgraver finner man både i høy- og lavlandet. Ved Elsnæs er det i Askeladden ført opp et felt med 15 røyser som er omtalt som mulige graver (ID 9515). Disse kan muligens være samiske urgraver. Sistnevnte lokalitet ble registrert i 1979, og man var den gang lite oppmerksom på denne kulturminnetypen. Det var i løpet av 1990-tallet at arkeologene ble oppmerksomme på disse kulturminnene og definerte dem som en egen kulturminnetype. Mange samiske urgraver er derfor i Askeladden ført opp som røyser, gravrøyser eller bare som graver. Det finnes opplysninger om et gravfelt ved Koltajávri som etter beskrivelsen å dømme, kan være samiske urgraver. I litteraturen står de omtalt som norrøne graver. Også på en holme i Gálggojávri er NIKU kjent med at det finnes graver. Disse er sannsynligvis spor etter samiske sommergraver. Personer som døde underveg på den årvisse flyttingen til kysten ble vanligvis begravd midlertidig, gjerne på holmer i vann og fortrinnsvis i ur. På returen om høsten ble de døde tatt med tilbake til vinterlandet og der gitt en kristen begravelse. Både ved Helliskogen fjellstue og på østsiden av Gálggojávri er det en samisk offerstein.

Figur 1. Sommergrav på holme i Gálggojávri.
Foto: Stine Barlindhaug

Foto: Elin Rose Myrvoll

Historisk er villreinfangst kjent utøvd blant samene langt opp i tid. Hos sjøsamene, som også dreiv fiske og annet erverv, kjennes villreinfangst lenge etter tilkomsten av tamreindrift omkring 1500 e.Kr. Enkelte steder ble denne fangstvirksomheten drevet til langt ut på 1800-tallet. Fra tilkomsten av tamreindrift har fjellområdene vært i kontinuerlig bruk av reindriftssamene. Hvor langt tilbake denne bruken går i de aktuelle områdene, er uklart, men ut fra undersøkelser i andre lignende områder kan man regne det som sikkert at det dreier seg om flere hundre år.

Funn som representerer den senere samiske villreinfangsten som kjøttgjemmer og skyteskjul finner man ofte i områdene rundt skoggrensa og i dalførene i fjellet. Fangstgroper finnes både i lavereliggende skogsområder og i fjellet. Dateringer på disse kulturminnetypene er vanskelig å angi eksakt, men fangsten har foregått så lenge det har vært folk i området. I Storfjord er det kjent flere områder med fangstgroper, særlig i området rundt Oteren (Foto s. 72 guttormsen), men også i Skibotndalen og på høyfjellet ved Gálggojávri. Ved Gálggojávri finnes det også skyteskjul av oppmurt stein som er brukt i forbindelse med villreinjakt.

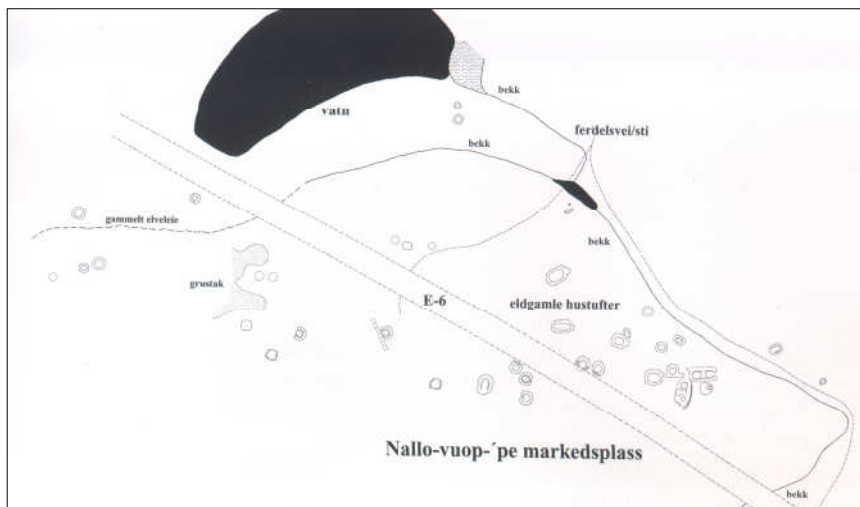
Samiske boplasser tilknytta tamreindrift og kombinasjonsdrift med jakt, tamrein og fehold finnes både i de skogkledde dalførene og i høyfjellet. De fleste lokalitetene knytta til tamreindriften ligger i skoggrensa eller på fjellet. Disse var ofte teltboplasser og i dag finner man som regel kun arran (ildstedet) som har ligget inni teltet og i noen tilfeller steiner rundt som har ligget rundt teltduken (teltring). Boplassene som i større grad har vært helårsboplasser ligger i lavlandet, og var oftest torvgammer. I dag finner vi disse som mer eller mindre tydelige omriss av gammene i form torvvoller. Vollene kan være alt fra noen få titalls centimeter brede til over en meter alt etter hvor gamle de er. I Skibotndalen er det de senere år registrert enkelte arran og teltplasser i området ved Halsebakkan. I forbindelse med undersøkelser knytta til en planlagt vindpark ved Rieppejávri kom det fram opplysninger om 10 samiske kulturmiljø og/eller kulturminner. Dette er de tidligste sporene etter familiene som tilhørte Skibotn-siidaen. Kulturmiljøene/-minnene er sommerboplasser og rester av reindriftsanlegg, som f.eks reingjerder.

I løpet av middelalderen trolig i perioden 1200-1500 tallet fant det sted en differensieringsprosess i de samiske samfunnene der befolkningen i fjordstrøkene i økende grad ble bofaste. Hos disse endra økonomien seg fra jakt og fiske med mange sesongboplasser i retning av en fiskerbonde økonomi. Det finnes mange spor etter denne sjøsamiske bosettingene i Storfjord. Rundt fjorden er de fleste av de arkeologiske lokalitetene som er ført opp i Askeladden, gammetufter (over 30). I tillegg er det på flere lokaliteter kun oppgitt at det dreier seg om hustufter. I noen tilfeller er nok også disse gammetufter, mens en del av dem trolig stammer fra steinalderen. Enkelte av gammetuftene er trolig av relativ ny dato og dermed ikke automatisk fredet etter kulturminneloven.

Det finnes enkelte registreringer av blant annet hustufter på Hatteng (Id 48443) som sies å ha et norrønt preg (langhus), samt funn av spyd av "norrøn jernaldertype" i Skibotn og Paras i Signaldalen. Først fra 1200-tallet av begynner sporene etter den norske fiskerbondebefolkninga å opptre i nevneverdig grad i fjordområdene i Nord-Troms. Imidlertid var denne bosettinga konsentrert til de ytre kyst og -fjordstrøkene gjennom det meste av middelalderen. Indre fjordstrøk som Storfjord, forble et dominerende samisk bosettingsområde, men fikk etter hvert økende innslag av norsk bosetting. Storfjord kommune må derfor kunne sies å ha vært et samisk bosettingsområde langt tilbake i tid.

Fra omkring 1550 ble det etablert et økonomisk og administrativt nettverk som hadde tilknytning til de ekspanderende statsmaktene. Ut fra ulik geografisk lokalisering var de ulike samiske samfunnene integrert i forskjellige økonomiske nettverk. Samene i Nord-Troms og Vest-Finnmark hadde nære relasjoner til de svenske Birkarlene og det norske

handelsapparatet langs kysten. Denne handelen ble i økende grad regulert fra statlig hold. Utover 1600-tallet ble virksomheten innskrenket til faste tider og faste steder slik at den lettere lot seg kontrollere. Dette gjorde det også enklere å drive inn skatter. Uutviklingen må sees på bakgrunn av en skjerpet konkurranse om både befolkning og ressurser på Nordkalotten. Skibotnmarkedet var en av de faste institusjonaliserte markedene, og man kjenner til at det i alle fall i 1740 var etablert to faste årlige markeder her. Man må kunne regne med at denne tradisjonen går lenger tilbake i tid. Skibotn ligger sentralt til i forhold til den viktige ferdselen mellom innland og kyst gjennom Skibotndalen og over Kilpis. Den eldste kjente markedsplatsen i Skibotn ligger i Nallo-vuop'pe, og er et automatisk fredet kulturminne (Id 9514). Det er registrert 9 hustuffer på markedsplatsen, men trolig finnes det langt flere tuffer på begge sider av E6 som er anlagt tvers gjennom området. Flere tuffer er skadet av E6 og noen kan også være ødelagt som følge av den

Figur 2: Skisse over tuffer på Nallo-vuop'pe markedsplass.

Illustrasjon hentet fra Guttormsen 2005, Lyngen Regionhistorie

Figur 3. Nallo-vuop'pe brukes fortsatt av samene for salg av sine varer og produkter. I dag er det turistene som handler her. Foto. Stine Barlindhaug

Omkring 1830 blei markedsplatsen flyttet lenger inn i Skibotn til østsida av elveutløpet. Av handelsbodene som sto her er to bevart og restaurert. De tilhører i da Nord-Troms Museum. I 1916 kom jernbanen til Gællivare, og interessen for og betydningen av markedene endret seg. Med bedre kommunikasjon ble tilgangen på varer på folks hjemsteder bedre, og behovet for de store årlige markedene mindre. Handelen minsket, men markedene i form av læstadianske stevnener fortsatte. Tradisjonen med et årlig marked i Skibotn holdes fortsatt i hevd selv om handelsmarkedene offisielt ble opphevet i 1960.

Figur 4. Bevarte handelsbuer fra den "nye" markedsplatsen i Skibotn.

Foto: Stine Barlindhaug

Som følge av den kvenske/finsk innvandring fra Nord-Finland, finnes det flere steder i Nord-Troms og Finnmark bygder hvor den kvenske/finske kulturen og språket fortsatt står sterkt. Kvenene er bosatt i et område som har vært og er, preget av kulturmøter mellom ulike befolkningsgrupper som for eksempel nordmenn, samer og russere. De første kvenene kom til Nord-Norge allerede på 1500-tallet, men den største gruppen kom i perioden fra 1720 til slutten av 1800-tallet. De som kom var oftest bønder og etablerte seg i stor grad i indre fjordstrøk hvor de levde av fehold kombinert med fiske og utmarksnæringer.

Fra å være hovedsakelig samiske bosetningsområder ble fjordene etter hvert flerkulturelle områder med både samisk, norsk og kvensk befolkning. I Storfjord bosatte de fleste kvenene seg i Skibotnområdet. Mange spor vitner om sjøsamenes, kvenenes og nordmenns bruk av utmarka til beite, vedhogst, jakt og lignende. Eksempelvis vil man mange steder kunne se på vegetasjonen at områder har vært benyttet som utmarksslått og en finner tufter etter gammer som har vært brukt både i forbindelse med slått, bærplukking, jakt/fangst med mer.

4.2 Generelt om potensial

Generelt er kystområdene rik på kjente kulturminner fra alle perioder, mens områdene innenfor kystlinja i kulturminneregistrene ofte framstår som "funntomme". Dette er i første rekke et resultat av Riksantikvarens registreringsaktivitet som har vært konsentrert til områder som dekkes av Økonomisk kartverk. Følgelig har de fleste undersøkelser og kulturminneregistreringene vært konsentrert til kystområdene. I Storfjord ser man det samme mønsteret. De tre dalførene Skibotndalen, Signaldalen og Kitdalen har svært få kjente kulturminner. Det lille som er kjent langs eksempelvis Skibotndalen er kommet fram som følge av undersøkelser i forbindelse med plansaker de senere årene, som ved Halsebakkan (kraftlinje) og Rieppijávri (vindmøllepark).

De berørte områdene i kommuneplanen omfatter ulike landskapstyper og strekker seg blant annet gjennom større og mindre dalfører med frodig vegetasjon, bestående av furu- og bjørkeskog. Forøvrig ligger de planlagte byggeområdene langs strandflatene i indre del av Storfjorden. Sett i en større geografisk ramme (indre fjordstrøk og dalområder) ligger

planområdet i et område hvor kulturhistorie, kulturminner og kulturmiljø vitner om omfattende og variert bosetning langt tilbake i tid. Menneskers bruk av landskapet i forhistorisk og historisk tid har i stor grad vært nært konsentrert rundt utnyttelse av naturressurser. Landskap og terreng har utgjort rammene og forutsettingene for hvordan denne bruken har artet seg. Eksempelvis har sjø og vassdrag vært lokaliseringsfaktorer både for bosetting, næringsvirksomhet og ferdsel. Erfaringsmessig finnes det både i lavereliggende skogkledde dalfører, langs skoggrensa og i områdene ovenfor skoggrensa kulturminner som samlet sett representerer spor etter bosetting og bruk fra steinalder og fram til i dag.

Kulturhistorie og kulturminner forteller om en utstrakt reindriftssamisk bosetning og virksomhet. Skriftlige kilder, muntlige opplysninger og fysiske spor i terrenget vitner om langvarig og kontinuerlig bruk gjennom ulike faser av den samisk kulturhistoria, fortrinnsvis jakt/fangst, reindrift og fast sjøsamisk bosetting. Skibotndalen er knyttet til et større vassdrag noe som er et viktig kriterium for lokalisering av boplasser. Videre har Skibotndalen vært en viktig ferdselsåre både for villrein og senere tamreinen mellom sommer og vinterbeitene. På bakgrunn av dette er det et stort potensial for at det finnes langt flere kulturminner enn det som er kjent langs dette dalføret. Det kan for eksempel finnes spor etter både villreinfangst og tamreindrift. I tillegg er det et potensial for kulturminner knytta til den omfattende ferdselen som har gått gjennom denne dalen i forbindelse med handel og aktivitet rundt markedene.

5 Kulturminner og kulturmiljø som berøres av nye utbyggingsområder

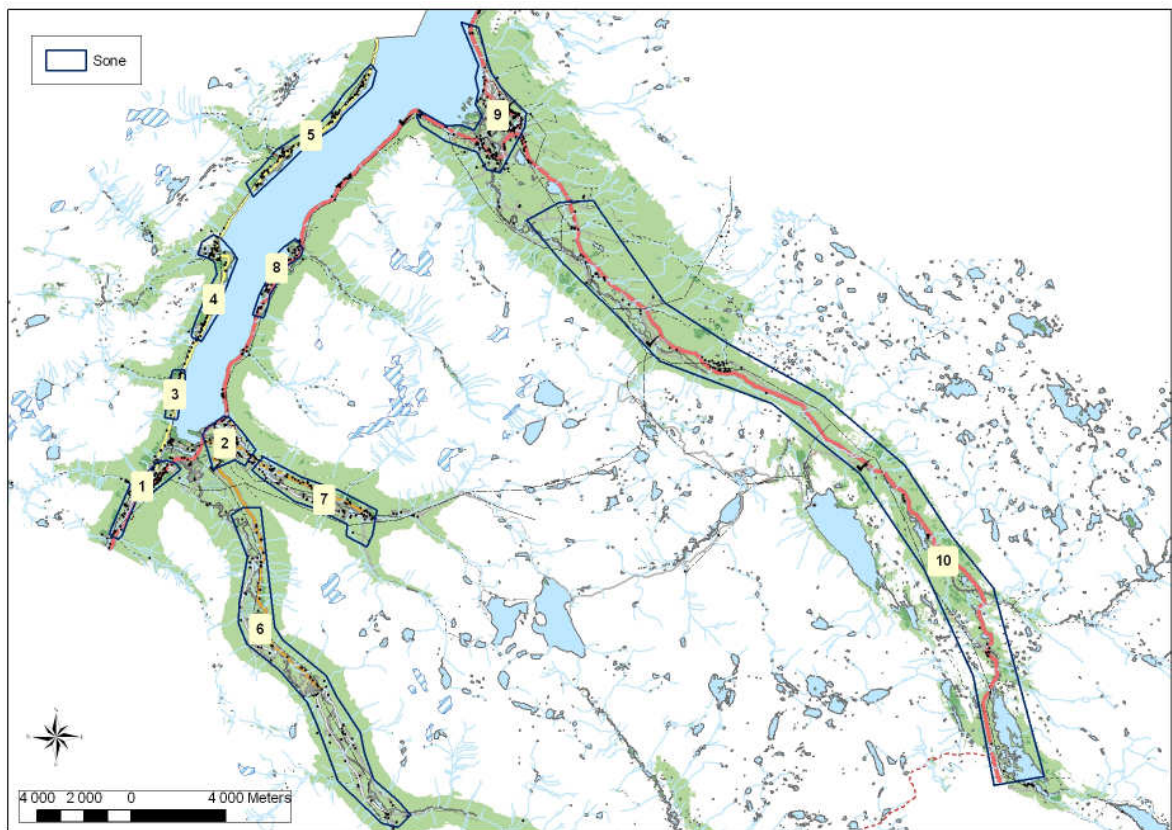
I det følgende gis en gjennomgang av eventuelle konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø knytta til nye utbyggingsområder. Det følger samtidig en vurdering av potensial for hittil ukjente kulturminner i tilknytning til utbyggingsområdene. Utbyggingsplanene er vurdert i forhold til kjente kulturminner og vurderinger av potensial for flere hittil ukjente kulturminner.

Vurderinger gjøres fortløpende for de ulike områdene. En vurdering av omfanget for kulturmiljø/kulturminne gjøres altså kun der planforslaget kan innebære konsekvenser for kulturminner. I praksis betyr dette at alle automatisk fredete kulturminner tas med i vurderingene. I noen tilfeller (fangstgroper, skyteskjul etc.) kan man ikke sikkert si noe om etnisitet til de som har anlagt dem, da kulturminnetypen er vanskelig å datere uten nærmere undersøkelser. Videre vil kulturminner som steinaldertuffer oftest opptre i sammenhengende kulturmiljø sammen med eksempelvis gammetuffer. Fangstkulturen i steinalderen har jo også vært forløperen til den senere samiske kulturen slik at å skille vurderingene her vil være både kunstig og upraktisk.

NIKU har vært i kontakt med Randi Sjøli i Sametinget vedrørende kjennskap til samiske bygninger som eventuelt kunne bli berørt, men de kjente ikke til noen konkrete bygg. I forbindelse med utredningen har ikke NIKU fått kjennskap til konkrete bygninger som kan bli berørt, men vurderer likevel at det er et potensial for at slike kan finnes.

I denne gjennomgangen har vi delt kommunen inn i 10 soner som skiller seg naturlig ut geografisk eller topografisk. Dette for at rapporten lettere skal kunne benyttes videre i planprosessen. Følgende inndeling er benyttet (se kart fig. 5);

1. Oteren
2. Hatteng
3. Olderbakk – Kileng
4. Stubbeng - Ellevoll
5. Storeng - Rasteby
6. Signaldalen
7. Kitdalen
8. Kvesmenes - Elsnes
9. Skibotn
10. Skibotndalen

Figur 5: Kart med soneinndeling

5.1 Oteren (sone 1)

Området strekker seg fra kommunegrensen mot Balsfjord og gjennom tettbebyggelsen på Oteren. Strekningen er den nordligste delen av dalføret mellom Balsfjorden og Storfjord, men strekker seg ikke helt ned til fjordbunnen. På denne strekningen finnes flere registreringer av fangstgroper og gammetufter. I tillegg er det på Oteren funnet en spissnakkett trinnøks under jordarbeid. Øksa dateres til yngre steinalder. (fig. 6)

To lokaliteter som ligger midt i tettbebyggelsen på Oteren, steinøksa (Id 28881) og en lokalitet med et ukjent antall gammetufter (Id 18849) er fjernet og finnes ikke lenger på stedet. Det er potensial for at her kan finnes andre funn og kulturlag både som kan knyttes til disse lokalitetene samt andre funn. Imidlertid har det i dette området opp gjennom årene

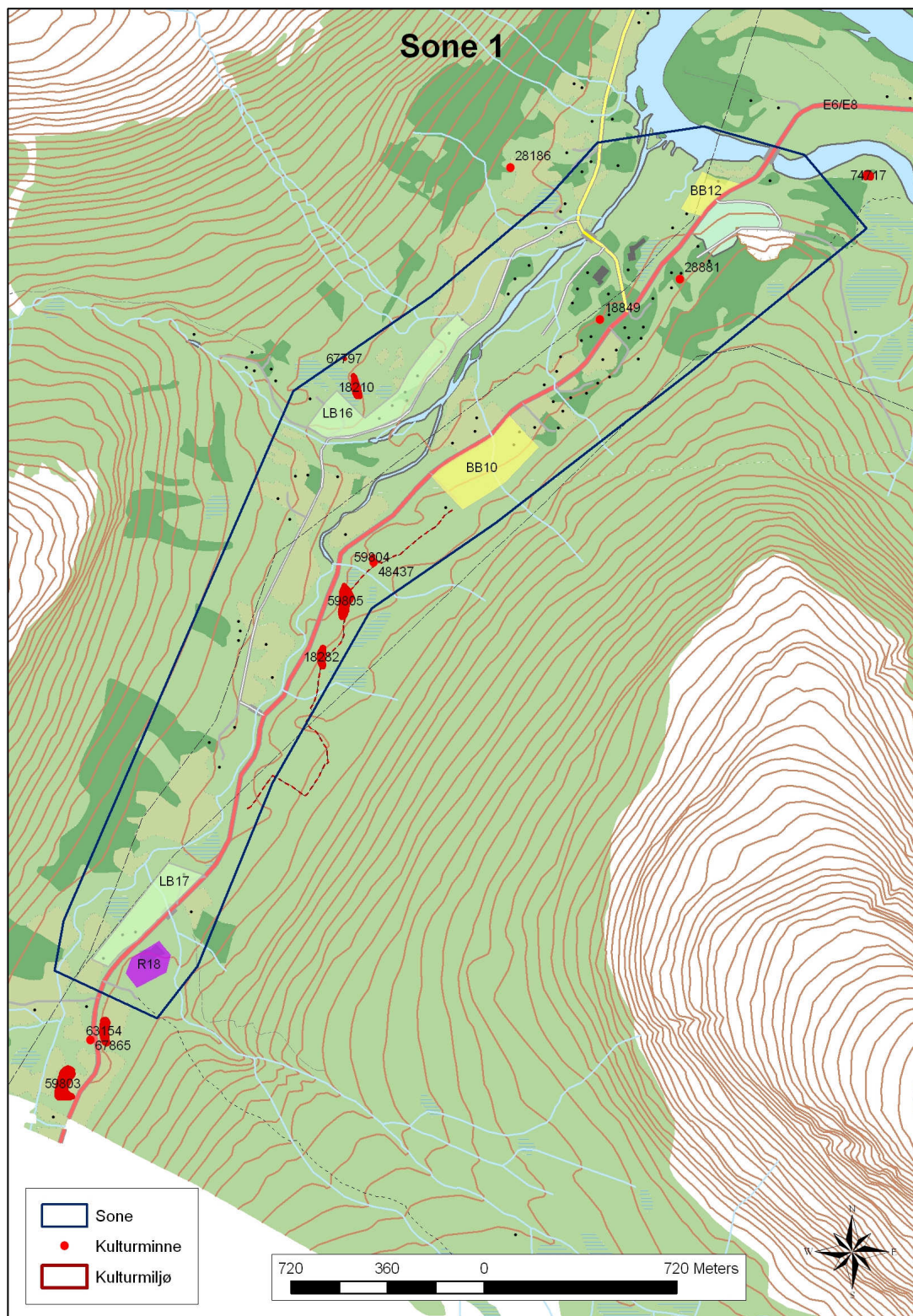
vært mye aktivitet både i form av boligbygging, annen byggevirksomhet samt jordbruk. Potensialet for at her finnes uberørte kulturminner ansees derfor som liten.

I tilknytning til byggeområder som ligger i utkanten av tettbebyggelsen, er imidlertid potensialet større selv om arealene også her i store trekk er gammel- eller eksisterende dyrkamark. Området er småkupert med gamle elveterrasser, noen fine flater som i hovedsak er oppdyrket samt noen myrlendte partier innimellom. De mange fangstgropene langs eidet mellom Storfjord og Balsfjord vitner om at villreinen har hatt trekk her, og flere kulturminner knyttet til jakt og fangst kan finnes. Området som helhet har lange røtter som trekkeleir for rein og som boplassområde både for reindriftssamer og sjøsamer. For å kunne bevare forståelsen av dalførets sentrale betydning for tidligere tiders landskapsbruk og bosetning, er det viktig at de kulturminnene som fortsatt finnes, blir bevart. Og videre at landskapets karakter som tydelig viser at dette har vært et naturlig sted og trekke gjennom i et ellers alpint landskap med høye bratte fjell, bevares.

Området som sådan, har et visst potensial for at det kan finnes flere kulturminner, men her har ferdes mye folk i nyere tid og området er i tillegg undersøkt for kulturminner i forbindelse med ØK-registreringene. Det er derfor lite trolig at her finnes svært mange kulturminner som ikke er kjent. Flere kulturminner kan være gått tapt som følge av jordbruksaktiviteten i årenes løp. Ingen av de planlagte byggeområdene kommer i konflikt med kjente kulturminner, og både byggeområdene og grustaket ligger i god avstand til de kjente kulturminnene.

De planlagte byggeområdene i denne sonen ansees ikke å være av en slik karakter at de medfører negative konsekvenser for kulturminner eller det helhetlige kulturmiljøet i sonen sett i forhold til dagens situasjon. Tettbebyggelsen på Oteren er planlagt utvidet mot sørvest (BB10) i tillegg er det planlagt to byggeområder som hver tillater inntil 2 nye eneboliger (LB16 og LB17) samt en utvidelse av eksisterende massetak (R18). Disse tiltakene endrer lite på dagens situasjon og vurderes å ha lite negativt/intet omfang for kulturminner og kulturmiljø. Det er imidlertid viktig at Sametinget får anledning til å kontrollere at eventuelle hittil ukjente samiske kulturminner ikke blir direkte skadet som følge av tiltakene.

- I denne sonen er det ikke direkte konflikt med kjente kulturminner
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees som lite/middels for planlagte byggeområder
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 1 vurderes å være lite negativt/intet

Figur 6. Kart sone 1, byggeområder og kjente kulturminner

5.2 Hatteng (sone 2)

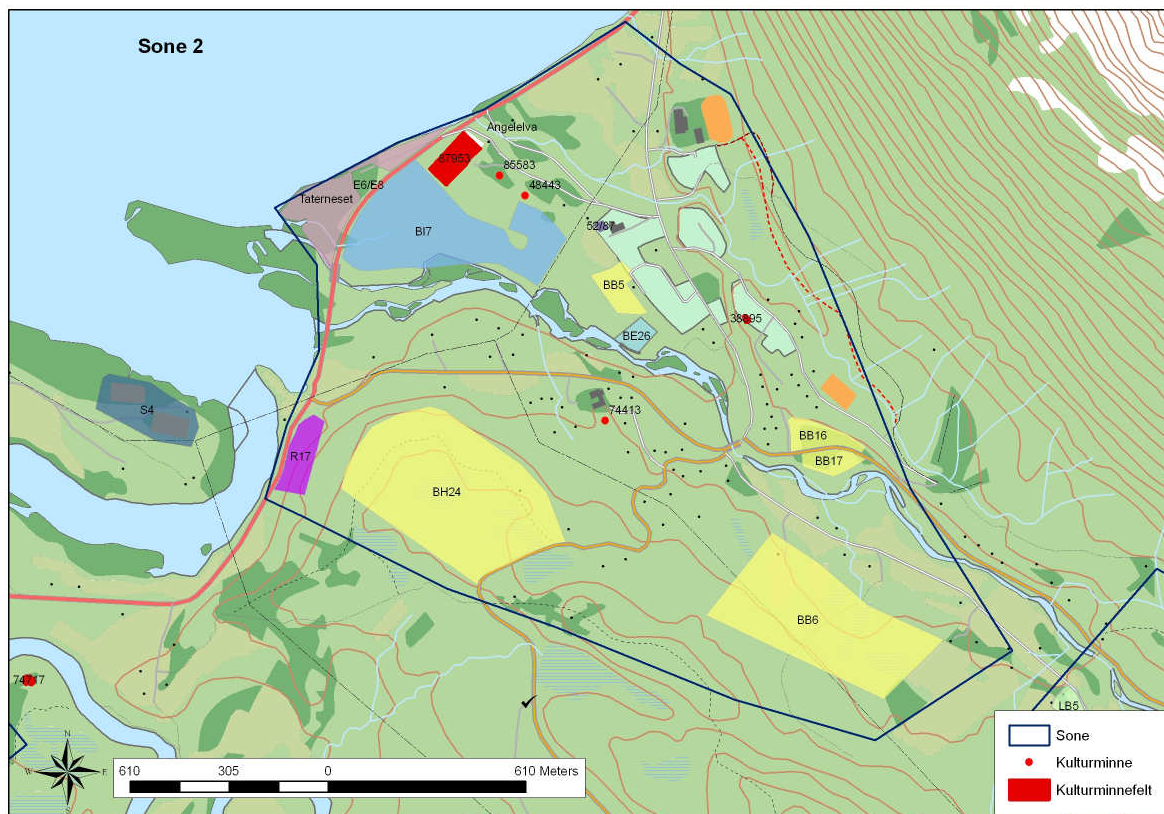
Hatteng ligger sentralt til på nordøstsiden av fjordbunnen til Storfjord ved utgangen av Signaldalen og Kitdalen, og ikke langt fra dalføret over mot Balsfjorden. Her er kommuneadministrasjonen samt kirke, en del industri og boligområder lokalisert. I utkantene ligger det gårdsbruk samt fritidsboliger. Det er i selve tettbebyggelsen kjent enkelte kulturminner; i området ved kirka ligger en skolebygning fra 1911 (Id 85583) og dagens kirkegård som har vært i bruk siden 1881 (Id 87953). Skolebygningen ble ombygd fra skolehus og tilbygd kor og blokkhus og innvidd til kapell i 1917. Bygningen var i bruk som kapell og skolelokale til 1952 da Storfjord kirke ble bygd. Kirkegården var tidligere en såkalt hjelpekirkegård, men er nå hovedkirkegård for Storfjord kommune. Den har en markert eldre del i øst og en yngre i vest atskilt av en furuallé. I deler av den eldste delen finnes det mange forsenkninger uten gravstøtter/-kors. Årstallene på de få gravstøttene som står her tyder på at dette er kirkegårdens aller eldste område. I denne delen finnes trolig samiske graver som er eldre enn 100 år og slike graver vil i så fall være automatisk freda etter kulturminneloven. På gammel innmark like sør for kirka er det registrert et felt med hustuffer som er beskrevet å delvis ligge opp hverandre (Id 48443). Den ene hustuffen er beskrevet å ligne et langhus av norrøn karakter. I tillegg skal her være funnet en knekt pilespliss av skifer fra yngre steinalder i forbindelse med jordarbeid. Det kan derfor tenkes at noen av tuftene kan være steinaldertuffer. I området Åsen ligger ei tjæremile (Id 74413) og like øst for kommunehuset er det registrert ei steinsetting av ukjent funksjon (Id 38895). (Fig 7)

Området ved Hatteng ligger sentralt til både i forhold til tilgang på varierte ressurser og viktige ferdselsårer gjennom sin nærhet til flere dalfører, elv og fjord og har trolig vært et attraktivt område til alle tider. Området har i tillegg en topografi som innbyr til bosetting og bruk med fine brede strandflater og elveterrasser. Potensialet for at her finnes flere kulturminner enn det som er kjent, er derfor i utgangspunktet stort. Imidlertid har trolig mange kulturminne blitt fjernet i årenes løp i forbindelse med gårdsdrift og annen byggevirksomhet, i likhet med Oteren ble det også her gjennomført registreringer for økonomisk kartverk. Potensialet for å finne flere kulturminner i mindre "lommer" som ikke har vært berørt av markinngrep må i enkelte områder ansees som stort.

De utbyggingstiltakene som her er planlagt, dreier seg primært om nye boligområder, hvor det stilles krav om godkjent reguleringsplan. Ingen av de nye utbyggingsområdene kommer i konflikt med kjente kulturminner eller kulturmiljøer. Potensialet for funn av ikke kjente kulturminner må ansees som liten siden de nye utbyggingsområdene i hovedsak har vært fulldyrka, og eventuelle kulturminner derfor trolig er fjerna eller svært skadet.

De planlagte byggeområdene i denne sonen ansees ikke å være av en slik karakter at de medfører negative konsekvenser for kulturminner eller det helhetlige kulturmiljøet i sonen sett i forhold til dagens situasjon. Disse tiltakene endrer lite på dagens situasjon og vurderes å ha lite negativt/intet omfang for kulturminner og kulturmiljø.

- I denne sonen er det ikke direkte konflikt med kjente kulturminner
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees som lite/middels for planlagte byggeområder.
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 2 vurderes å være lite negativt/intet

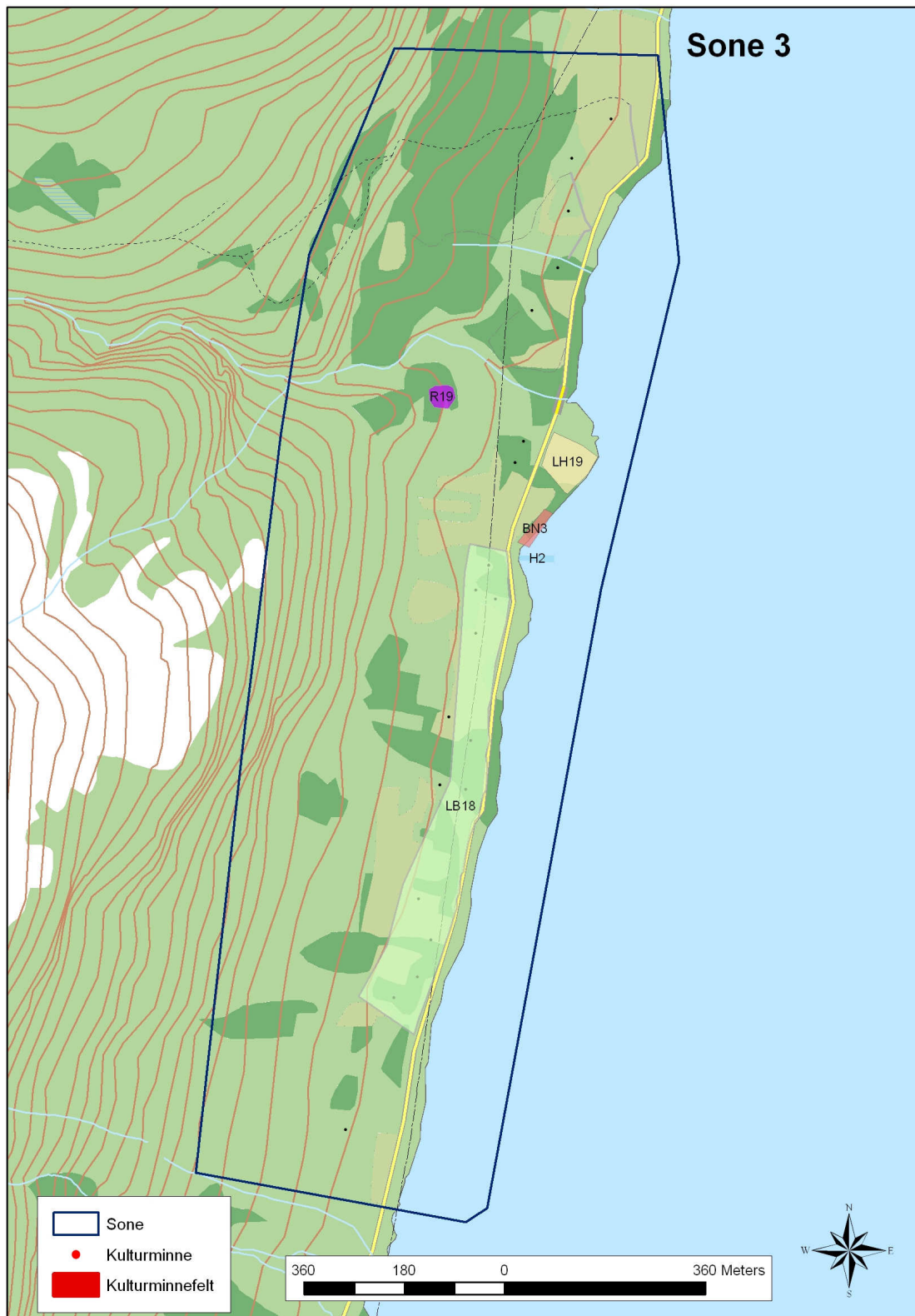

Figur 7. Kart sone 2, byggeområder og kjente kulturminner

5.3 Olderbakk – Kileng (sone 3)

På denne strekningen er det ikke kjent kulturminner. Strekningen er svakt skrånende og småkupert og her er relativt smalt mellom den bratte fjellfoten og havet. Langs strekningen er det løvskog mellom delvis brakk innmark og innmark som fortsatt holdes i hevd. Området har spredt gårds- og boligbebyggelse. Potensialet for hittil ukjente kulturminner ansees som middels til liten langs byggeområdet LB18, og en økning her med to boliger vil ikke ha noen negativ effekt forutsatt at det er klarert i forhold til kulturminner. Potensialet for at det finnes kulturminner i området ved Bellikabakken og byggeområdet LH19 ansees imidlertid som middels. Som for LB18 vil ikke tiltaket ha noen virkning i forhold til kulturminner og kulturmiljø forutsatt at det ikke kommer fram hittil ukjente kulturminner. (Figur. 8)

- I denne sonen er det ikke kjent noen kulturminner
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som middels/lite for planlagte byggeområder.
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 3 vurderes å være intet

Figur 8. Kart sone 3, byggeområder og kjente kulturminner

5.4 Stubbeng – Ellevoll (sone 4)

På denne strekningen er det kjent flere kulturminner både større felt og enkeltstående lokaliteter med gammetufter, hustufter og et felt med røyser;

- Id 74718 gammetuft
- Id 63055 9 hustufter
- Id 63056 20 røyser
- Id 38896 2 hustufter
- Id 48439 3 hustufter (2 er bortpløyd)
- Id 48428 hustuft

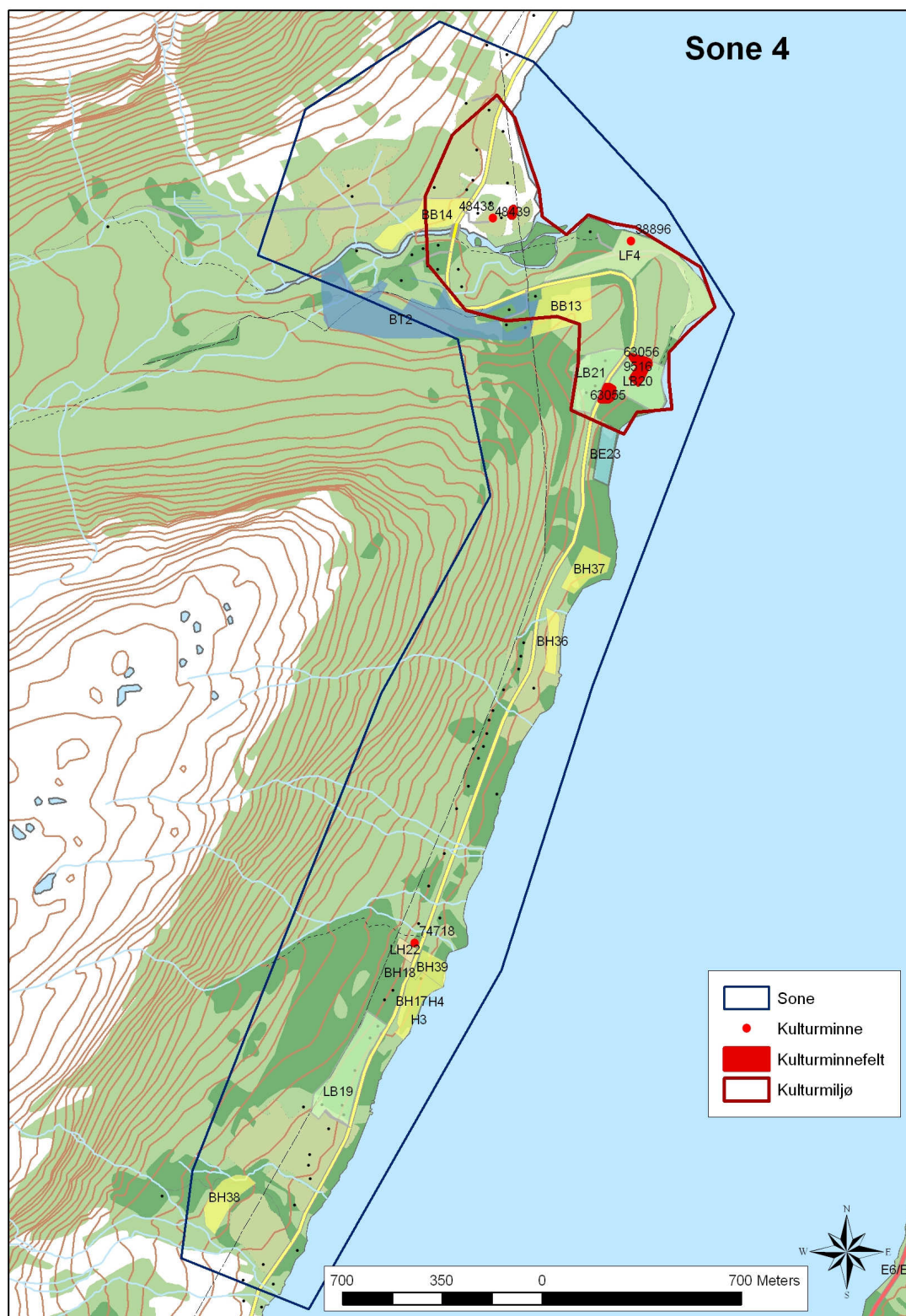
Terrenget er svakt skrånende og stedvis forholdsvis flatt. Langs strekningen er det løvskog mellom noe brakk innmark men mange av gårdene er fortsatt i drift. Spredt gårds- og boligbebyggelse.

Kulturminnene på og rett sør for Ellevoll danner et helhetlig kulturmiljø med gammetufter, tufter og et røysfelt som er representativt for sjøsamisk bosetting langs de indre fjordstrøkene. Ut fra beskrivelsene i Askeladden er trolig noen av tuftene fra steinalderen og kan således gi kulturmiljøet stor tidsdybde. I tillegg har man her et stor felt med røyser noe som ikke er vanlig langs kysten av Nord-Troms. (Fig. 9)

Tre av de planlagte utbyggingstiltakene er lagt svært tett inn mot kulturminner og delvis i direkte konflikt, dette gjelder LH22, LB20, LB21 og BT2. I området ved LB20 og LB21 er arealene nedenfor vegen i dag ikke bebygd. Selv om her til dels er gammel innmark gir området fortsatt gode muligheter for å oppleve å forstå kulturminnenes sammenheng med det landskapet de en gang ble anlagt i. Dersom det kommer bebyggelse inn i mellom og tett opp til disse kulturminnene vil de, selv om de ikke blir direkte berørt, forringes verdimessig og skjemmes visuelt. Det ene kulturminnefeltet her består av 20 røyser og er som sagt ikke en vanlig kulturminnetype i denne typen område.

Området ansees og ha potensial for kulturminner generelt. Selv om her har vært registrert for kulturminner tidligere og mye mark er dyrket opp, ansees det som sannsynlig at man kan påtreffe ytterligere kulturminner med en grundig befarings. Både markante nes, som det på denne strekningen finnes flere av, og lune bukter som på Ellevoll har til alle tider vært attraktive bosettings og aktivitetsområder.

- I denne sonen er det direkte konflikt med et kulturmiljø av middels verdi
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som middels/stor for planlagte byggeområder.
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 4 vurderes å være middels/stor negativ

Figur 9. Kart sone 4, byggeområder og kjente kulturminner

5.5 Storeng – Rasteby (sone 5)

På denne strekningen er det kjent en rekke kulturminner i hovedsak dreier det seg om gammetufter og hustufter;

- Id 74719 2 gammetufter
- Id 18851 3 gammetufter
- Id 63057 3 gammetufter, 1 mulig gravhaug/mødding
- Id 63058 4 hustufter
- Id 77099 ukjent antall gammetufter, bortpløyd
- Id 38897 5 gammetufter
- Id 9053 2 gammetufter
- Id 38899 gammetuft
- Id 47886 bosetning/aktivitetsområde
- Id 9054 lausfunn, slagstein
- Id 38900 hustuft
- Id 38898 4 hustufter
- Id 28882 gårdshaug

Terrenget er svakt skrånende, småkupert og stedvis forholdsvis flatt. Langs strekningen er det løvskog og mye innmark, noe ligger brakk men mange av gårdene er fortsatt i drift. Spredt gårds- og boligbebyggelse.

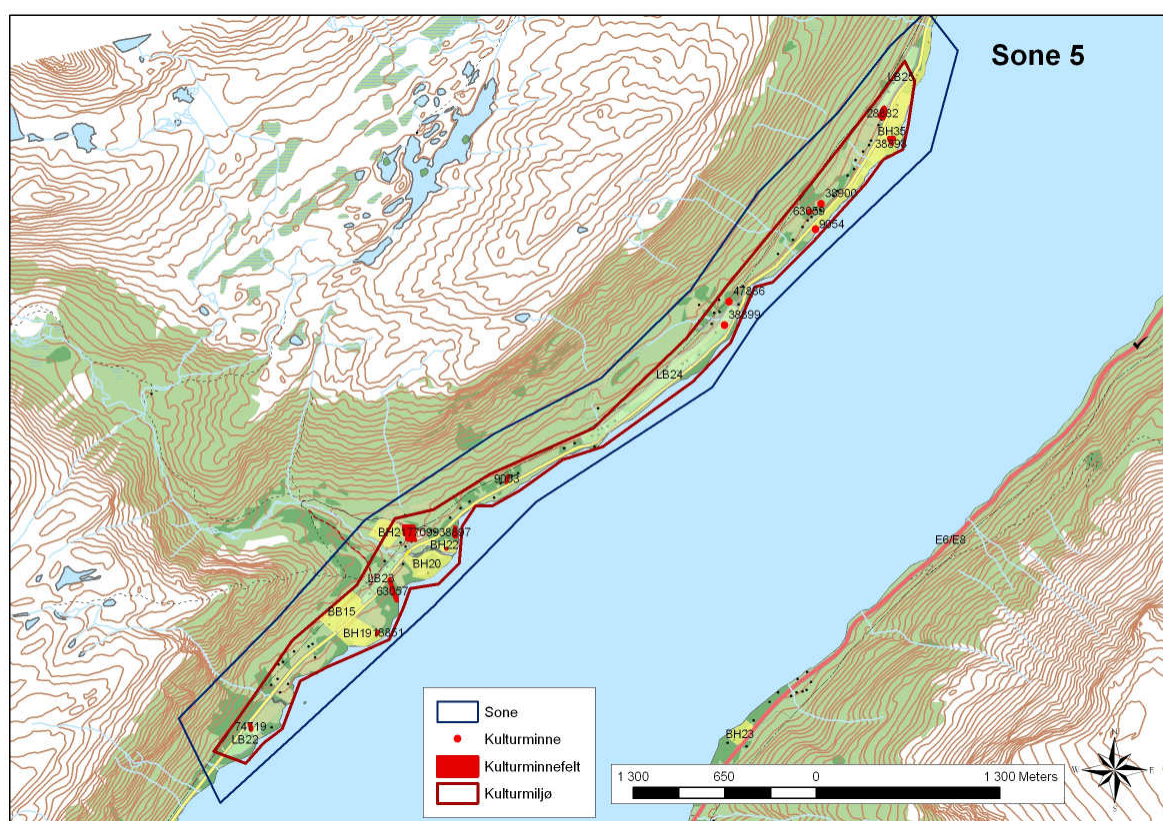
Ut fra beskrivelsene av de ulike lokalitetene synes det som at de fleste av de som er karakterisert som hustufter kan være gammetufter. Alderen på gammetufter er vanskelig å vurdere uten nærmere undersøkelser, men etter beskrivelsene kan man anta at spredningen på alder er stor; fra 1900-tallet og langt bakover i tid. De mange hustuftene og gammetuftene av varierende alder vitner om at dette har vært et viktig bosettings og aktivitetsområde. Registrantene fikk av informanter opplyst at det var gamle beretninger om at Rastebynes i tidligere tider var et samlingssted for samer. Det er naturlig og anse denne strekningen som et helhetlig kulturmiljø med et høyt antall gammetufter som sprer seg over et langt tidsrom og vitner om et viktig samisk aktivitets- og bosettingsområde, både sedentær sjøsamisk bosetting og sesongbosetting for reindriftssamer. (fig 10) Kulturmiljøet strekker seg over en relativt lang strekning, og her er fullt mulig med ny byggevirksomhet innafor kulturmiljøets grenser. Det som er viktig er å bevare rom rundt kulturminnene slik at landskapet de ligger i, ikke endres på en slik måte at kulturminnene og det helhetlige kulturmiljøet skades. Utbyggingsområdene LB22, LB23 og LB24 hvor det i hvert av områdene tillates inntil 2 eneboliger vil kunne tilpasses slik at det ikke medfører nevneverdig negativt omfang. Alle tre områdene ligger enten svært nært opp til kjente kulturminner og to ligger delvis innpå kulturminneområdene. Arealene er likevel så vidt store, og områdene har fra før spredt bebyggelse, slik at her bør det la seg gjøre å finne gode løsninger i samarbeid med kulturminneforvaltningen. Det understrekes at en dialog med Sametinget og god tilpassning i forhold til berørte kulturminner er en forutsetning for at man her vurderer at tiltakene i liten grad vil berøre kulturminneverdier negativt.

De tre hytteområdene BH21, BH22 og BH35 kommer alle i direkte konflikt med kjente kulturminner. I område BH35 er det oppgitt at det kan bygges inntil 10 hytter, mens det for de to andre ikke er oppgitt noe antall. Når det dreier seg om større felt med nybygg, og som her, i områder som fra før i liten grad er bebygd, vil tiltakene i større grad kunne få negativt omfang for kulturminner og kulturmiljø. Selv om man unngår direkte konflikt mellom de enkelte byggene og kulturminnene, vil man ikke kunne unngå at helheten og landskapsrommet endres i negativ retning i forhold til kulturminneverdiene i området.

Sårbarheten blir stor når det pr i dag er lite bebyggelse i disse områdene og kulturminnene dermed kan oppleves i et tilnærma "autentisk" landskapsrom.

Potensialet for å finne hittil ukjente kulturminner ansees som stort. Når tettheten på hustufter er såpass høy som her, øker sannsynligheten betraktelig for at her finnes flere. I tillegg har registrantene som registrerte her i forbindelse med ØK-registreringene, kommentert at de anser potensialet for flere hustufter som stort på flere av lokalitetene. I et område som her, hvor det i stor grad er innmark med høy gressvegetasjon i sommerhalvåret er det viktig at man gjennomfører befaringer rett etter snøsmeltinga på våren.

- I denne sonen er det direkte konflikt med et kulturmiljø av middels/stor verdi
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som stort i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 5 vurderes å være svært negativ, og i denne sammenhengen er det hytteområdene som slår negativt ut.

Figur 10. Kart sone 5, byggeområder og kjente kulturminner

5.6 Signaldalen (sone 6)

I Signaldalen er det ikke kjente kulturminner, og ingen av tiltakene kommer dermed i konflikt med kulturminner eller kulturmiljøer. Hvorvidt årsaken til at det ikke er kjent kulturminner i dette dalføret, er at man ikke fant noe her i forbindelse med registreringene eller om dalen ikke ble registrert, har det ikke lyktes å finne svar på. Innerst i dalen ble det omkring 1915 gjort et funn av en pilespiss av bronse i forbindelse med sanking av fururøtter til ei tjæremile. Funnet er i dag tapt, men kan trolig dateres til yngre jernalder.

Signaldalen strekker seg fra Hatteng i bunnen av Storfjord og sørover mot grensen til Sverige. Dalen har bratte fjellsider og omkranses helt til vegenden av høye fjell. Dalbunnen er i stor grad flat og med mange gamle elveterrasser. Det er spredt gårdsbebyggelse i dalen med en god del dyrka mark. Forøvrig dominerer bjørk- og furuskog. Nærmere riksgrensen åpner dalen seg og terrenget flater ut. Dalen har derfor kunnet være en viktig ferdselsåre mellom kyst og innland både for mennesker og dyr. På midten av forrige århundre innvandret folk fra Østerdalen, og slo seg ned i dalen. Området har trolig vært brukt av samer både i jakt/fangsttiden forut for tamreindrifta og senere av reindriftsamer. Samer som har bodd fast ved sjøen har også trolig benyttet dalen til jakt/fangst og kanskje beite og slått. Området vurderes derfor å ha potensial både som fangst- og bosettingsområde samt til andre aktiviteter. Mangelen på kulturminner kan trolig forklares med manglende undersøkelser.

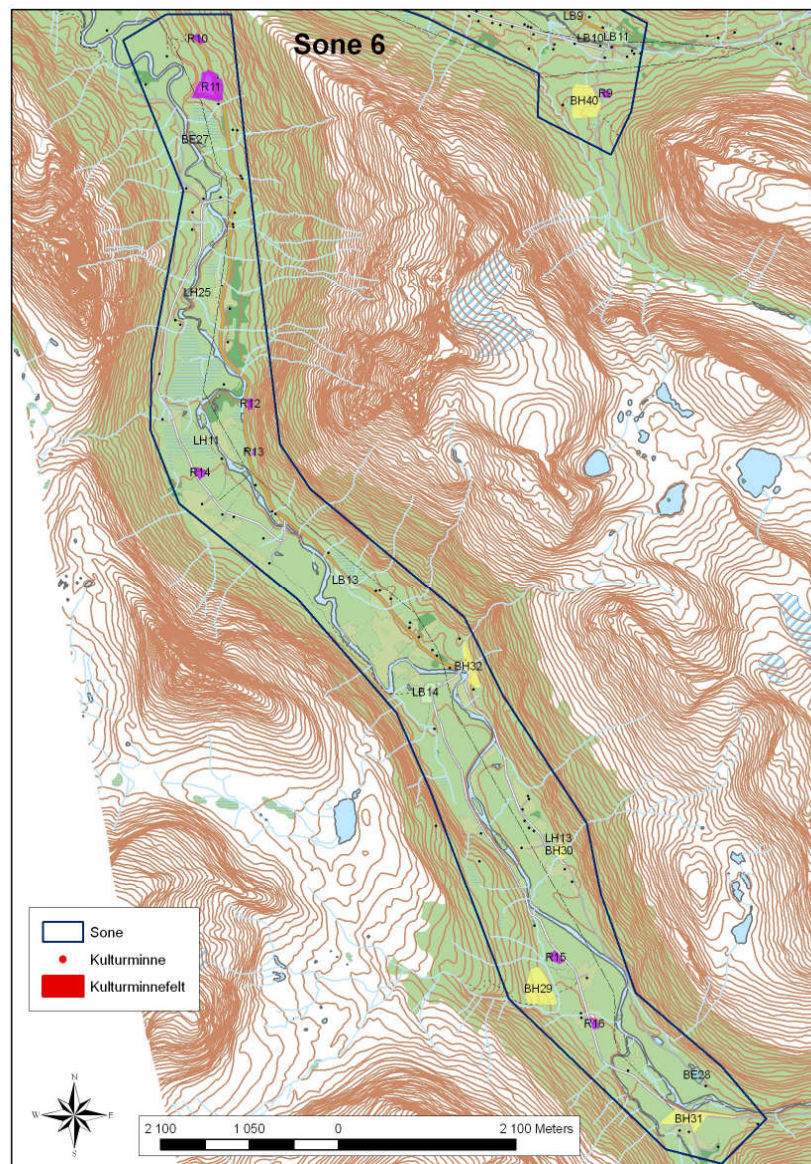
Det er vanskelig å gi en vurdering av omfang utelukkende basert på potensial. De planlagte tiltakene er massetak, hytteområder og boligområder. Tiltak som en til to boliger vil man i de fleste tilfellene kunne finne gode løsninger på selv om det eventuelt skulle påvises kulturminner i nærområdet. Flere av massetakenes eksisterer allerede og planlegges utvidet. Der hvor massetakenes ligger i bratte bergsider vil dette mest sannsynlig være uproblematisk.

Imidlertid bør det gjøres helhetlige vurderinger vedrørende behov for forundersøkelser i Signaldalen sett i lys av et økt behov for utbygging av større sammenhengende områder til fritidshytter. Slik langsiktig planlegging er vanskelig å kunne gjøre på en god måte når man mangler nødvendig datagrunnlag til å vurdere konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø. Dersom det kan godtgjøres at mangel på kjente kulturminner i dagens registre er reell vil slike undersøkelser være unødvendig.

- I denne sonen er det ikke kjent kulturminner
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som stort/middels i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 6 kan ikke vurderes før det foreligger et mer utfyllende datagrunnlag med hensyn på kulturminner i området

Figur11. Signalaldalen har en bred og slett dalbunn og avgrenses av bratte fjell på sidene.
Foto: Stine Barlindhaug

Figur 12. Kart sone 6, byggeområder og kjente kulturminner

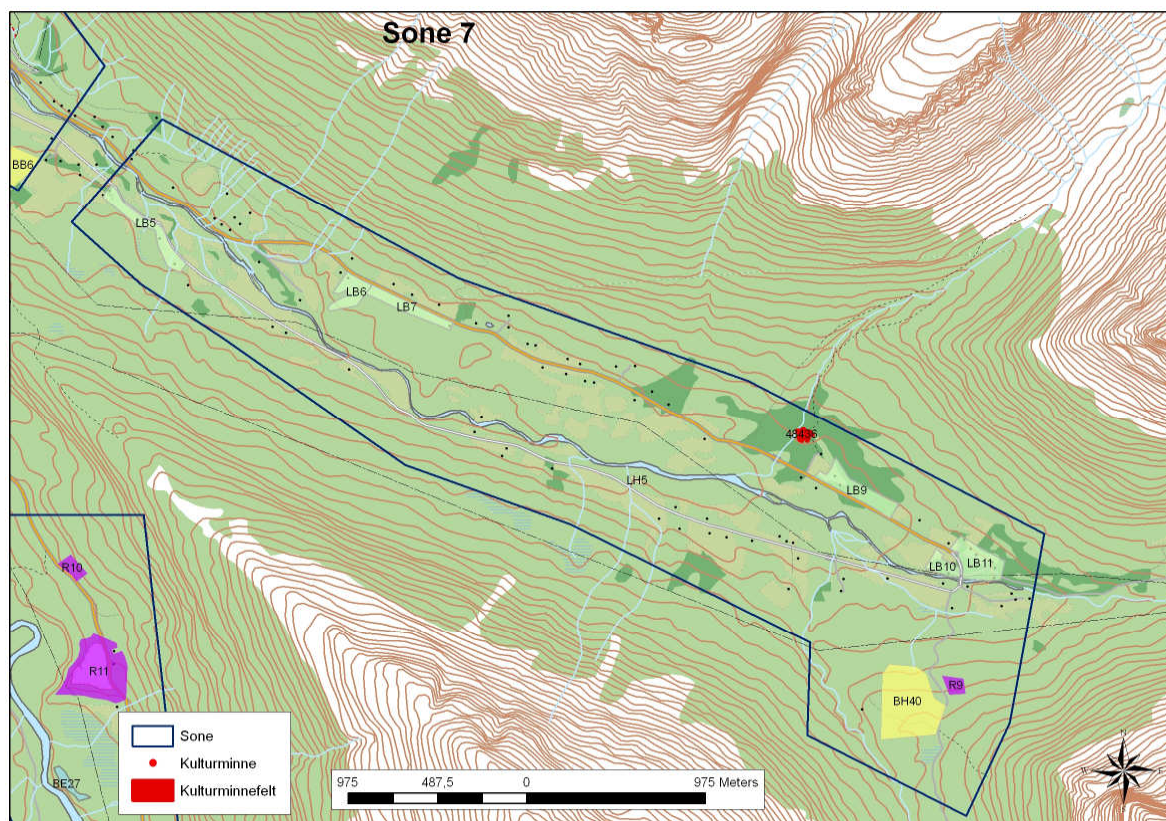
5.7 Kitdalen (sone 7)

Kitdalen strekker seg fra Hatteng i bunnen av Storfjord og sørøstover 7 km, deretter stiger terrenget jevnt opp til snaufjellet til flere store vann og vassdrag som kan følges videre mot treriksrøysa. Dalen har en relativt bred og flat dalbunn med bratte fjellsider. Det er spredt gårdsbebyggelse i dalen med en god del dyrka mark, forøvrig dominerer bjørk- og furuskog. Nesten innerst i dalen og på nordsiden ligger et kulturminnefelt med 9 hustufter som etter beskrivelsene trolig er fra nyere tid (1900-tallet).

Det er planlagt flere boligområder. I de tilfellene hvor det innen et større areal planlegges inntil 2 boliger (LB5, LB9, LB10, LB11) er det som nevnt tidligere, gode muligheter for å kunne tilpasse tiltaket i forhold til eventuelle kulturminner. Imidlertid øker behovet for avklarende forundersøkelser i forhold til tiltak som boligområder med inntil 10 boliger. Det samme gjelder for de planlagte hytte/oppstillingsplassene for campingvogner der de berørte arealene vil bli totalt dominert av tiltaket (LB6, LB7, LH5, BH40).

De samme vurderingene som er gjort for Signaldalen gjelder også for Kitdalen. Mangelen på kjente kulturminner er påfallende sett i lys av at området synes å ha godt potensial for kulturminner.

- I denne sonen er det kjent et kulturminnefelt, og dette kommer i konflikt med utbyggingsalternativene.
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som stort/middels i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 7 kan ikke vurderes før det foreligger et mer utfyllende datagrunnlag med hensyn på kulturminner i området

Figur 13. Kart sone 7, byggeområder og kjente kulturminner

5.8 Kvesmenes – Elsnes (sone 8)

På Kvesmenes og langs strekningen fra Ytre Berg til Elsnes er det spredt gårdsbebyggelse. Området består av en rekke større og mindre nes som danner fine flater ut mot fjorden. På denne strekningen er det registrert en rekke kulturminner, men ingen av disse kommer i direkte konflikt med planlagte byggeområder. Bortsett fra to ligger alle på Elsnes og i bukta sør for neset. Det dreier seg i hovedsak om hustufter, hvor de fleste er omtalt som steinaldertufter. Her er også et felt med 15 røyser som kan være graver. Kulturminneområdet på Elsnes defineres som et sammenhengende kulturmiljø med en stor samling steinaldertufter samt et røysfelt. Hustuftene gir kulturmiljøet stor tidsdybde. Gravene representerer en fornminnetype i fjordene i Nord-Troms som sjeldent opptrer i slike store felt. Kulturmiljøet vurderes å ha stor verdi.

Elsnes;

- Id 18848 steinaldertuft (skadet av grøft)
- Id 77097 steinaldertuft
- Id 38892 funnsted (ukjent hva)
- Id 9515 15 røyser
- Id 38893 steinaldertuft
- Id 38894 10 hustufter (skadet av pløying)
- Id 28879 funnsted

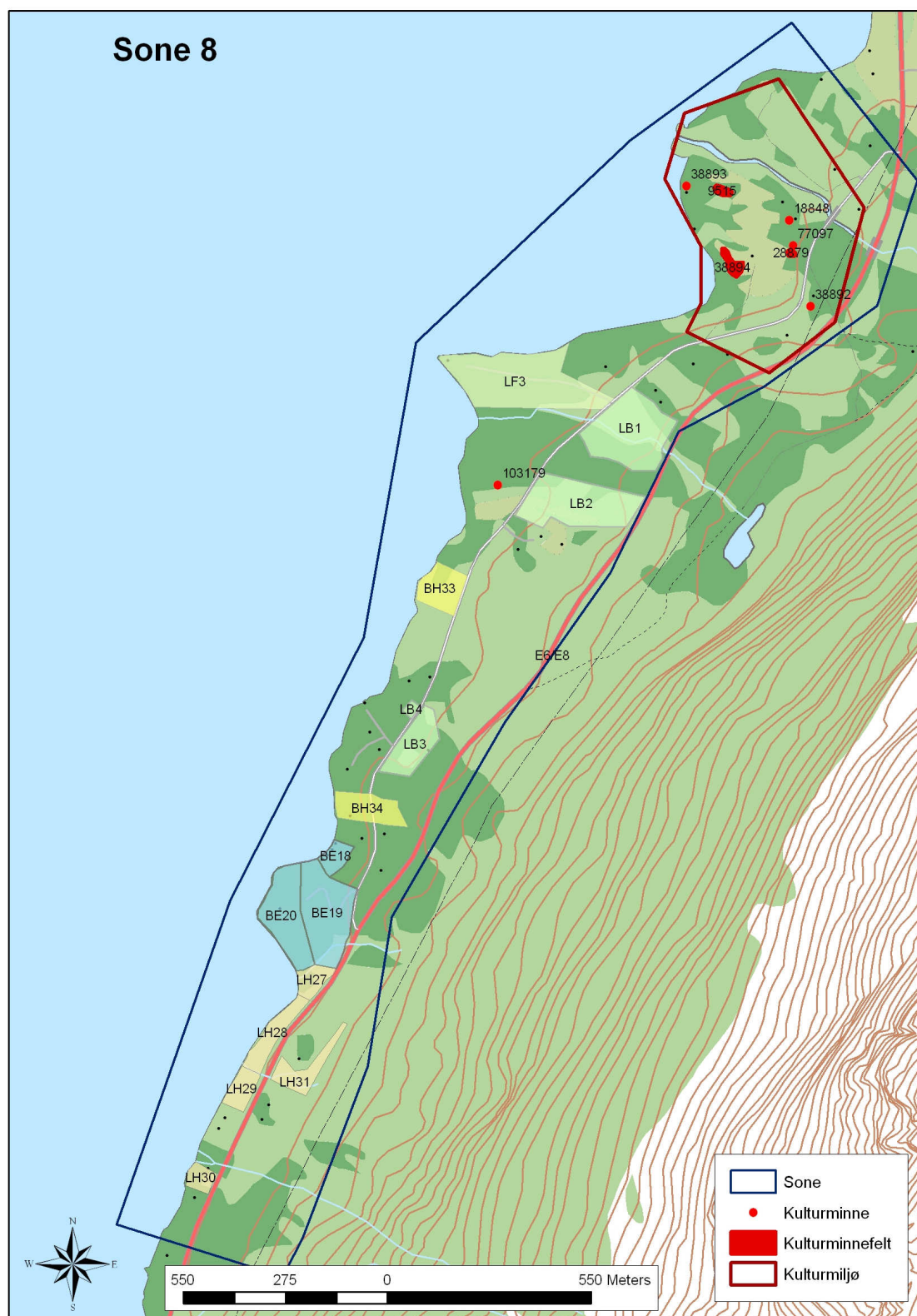
I tillegg ligger det ei hustuft i Lillebukta (Id 743481) og ei på nordsida av Bergselva (Id 48435)

Kulturmiljøet på Elsnes ligger i god avstand til utbyggingsplanene og forventes ikke å berøres i særlig grad visuelt av de planlagte utbyggingsområdene.

Både på Kvesmenes og langs strekninge Ytre Berg og Elsnes vurderes potensialet for flere kulturminner som stort. Eldre sjøsamisk bosetting og sommerboplasser knytta til reindrifta ligger ofte nettopp på denne typen nes langs indre fjordstrøk. I denne sonen er det planlagt mange forholdsvis små utbyggingsområder. Imidlertid ligger områdene tett etter hverandre og når det planlegges 3, 4, 6, og opp til 10 Hytter/hus i hver av dem så utgjør dette, dersom alle realiseres, en sammenhengende stor utbygging.

Ut fra tettheten på utbyggingsområdene bør disse sees under ett. Det bør også vurderes om det er behov for en forundersøkelse. Dette for å få et tilstrekkelig grunnlag for å kunne avklare et eventuelt omfang på forhånd. Andre steder som på vestsiden av Storfjord, har utbyggingsområdene vært langt mer spredt og med et langt lavere antall planlagte bygg, enn hva man her har innenfor et avgrenset område.

- I denne sonen er det ikke konflikt med kjente kulturminner eller kulturmiljø
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som middels/stort i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 8 vurderes å være lite/intet for kjente kulturminner og kulturmiljø

Figur 14. Kart sone 8, byggeområder og kjente kulturminner

5.9 Skibotn (sone 9)

Skibotn er lokalisert nederst i Skibotndalen og i en vid bukt på østsiden av Storfjorden. Som beskrevet i kap. 4 har stedet hatt en sentral plass som samlingssted og markeds plass i mange hundre år. Det er også grunn til å tro at en slik sentral betydning strekker seg lenger tilbake enn det skriftlige kilder kan berette om. Skibotn består i dag av tettbebyggelse med boligfelt, industri og handelsområder, en stor campingplass og flere hyttefelt med mange hytter. Området er ellers dominert av furuskog. Rundt utløpet av elva er det dannet en stor elveslette. Det er på denne det meste av bebyggelsen ligger, og hvor det foreligger planer om nye utbyggingsområder.

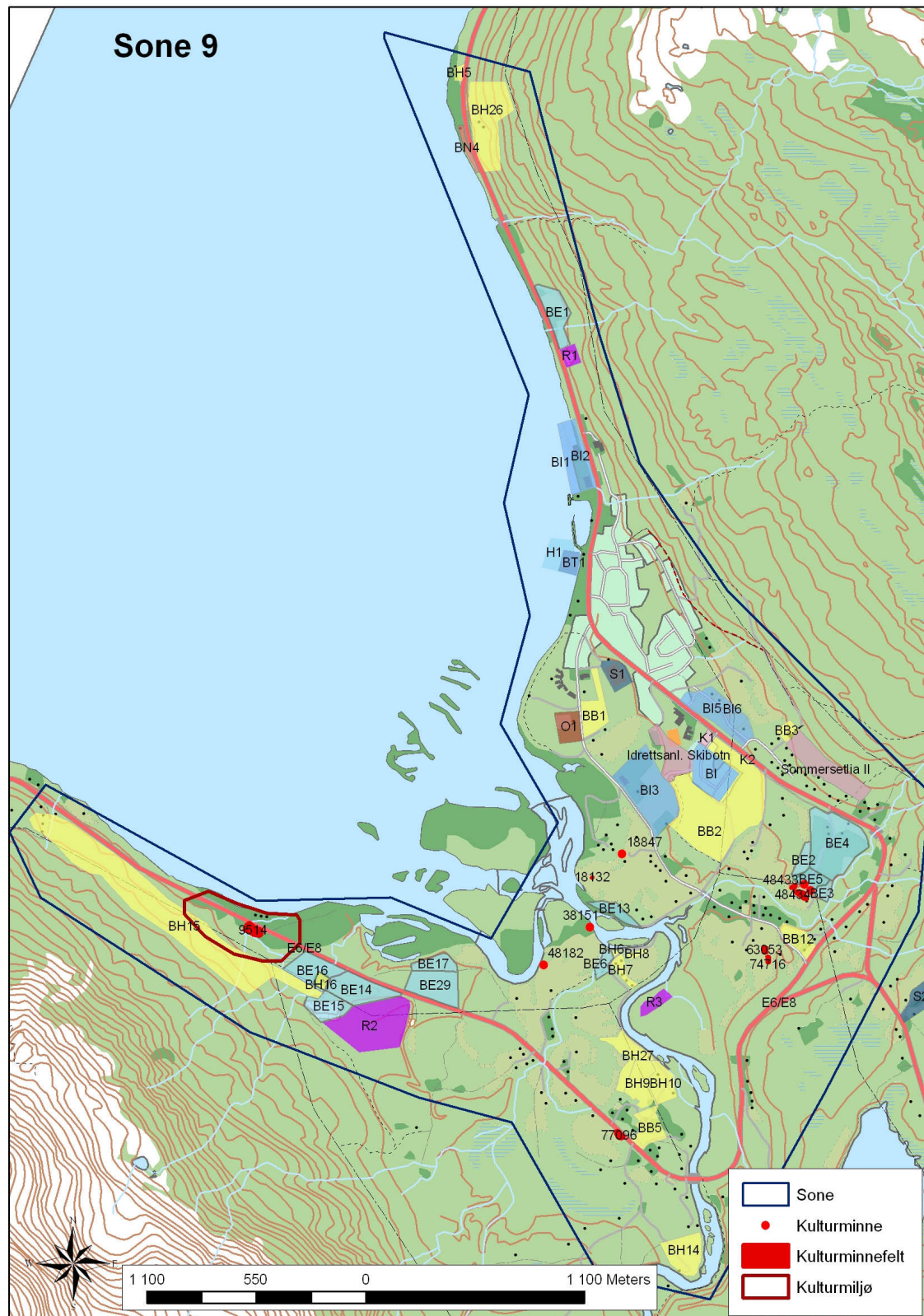
Jevnt fordelt utover hele området ligger det en del kulturminner og kulturminnefelt. Det dreier seg nesten utelukkende om gammetufter, både etter bosetting og gamle handelsplasser. Flere av kulturminnene er i dag skadet av pløying og annen aktivitet, noe som er naturlig da området har vært attraktivt for bosetting og bruk gjennom alle tider. Potensialet for at her finnes flere kulturminner enn de som er kjent, må ansees som stort, og da primært i de gjenværende "lommene" hvor det ennå ikke er oppdyrket eller bebyggt. Rundt den gamle markeds plassen (Id 9514) hvor det i registrene er oppført 9 hustufter, og hvor senere undersøkelser har vist at her finnes langt flere er det avgrenset et kulturmiljø. Ut fra den sentrale betydningen dette stedet har hatt for Storfjord gjennom lange tider jf, kap 4 ansees verdien på kulturmiljøet å være stor.

Områdene BH15, BE16, BE15, BE14, R2, BE17 og BE29 ligger alle relativt nært den gamle markeds plassen i Skibotn, og i et område som generelt må ansees å ha vært et attraktivt område for bosetting og bruk. Av den grunn bør de nevnte områdene vurderes helhetlig. Kulturminneforvaltningen bør vurdere behovet for forundersøkelser sett i lys av at det samlet sett dreier seg om utbygging av et stort sammenhengende areal midt i et område som har en sentral plass i samisk kulturhistorie. jf. kap 4.

Det samme gjelder for de planlagte utbyggingsområdene BB1 og BB2 samt BE1 som ligger like nord for tettstedet.

Imidlertid vurderes en utvidelse av campingplassen med BE2 og BE3 samt nytt hyttefelt BH26 og være uproblematisk. Kulturminnene som ligger nært opp til campingplassen er i hovedsak fjernet og/svært skadet, og ingen berøres direkte av denne utvidelsen. Hyttefeltet BH26 ligger i et område med lite potensial for kulturminner.

- I denne sonen er det kjent flere kulturminner, og et kulturmiljø er definert, men ingen kommer i direkte konflikt med planlagte utbyggingstiltak
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som stort/middels i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 9 vurderes å være lite/intet for kjente kulturminner og kulturmiljø

Figur 15. Kart sone 9, byggeområder og kjente kulturminner

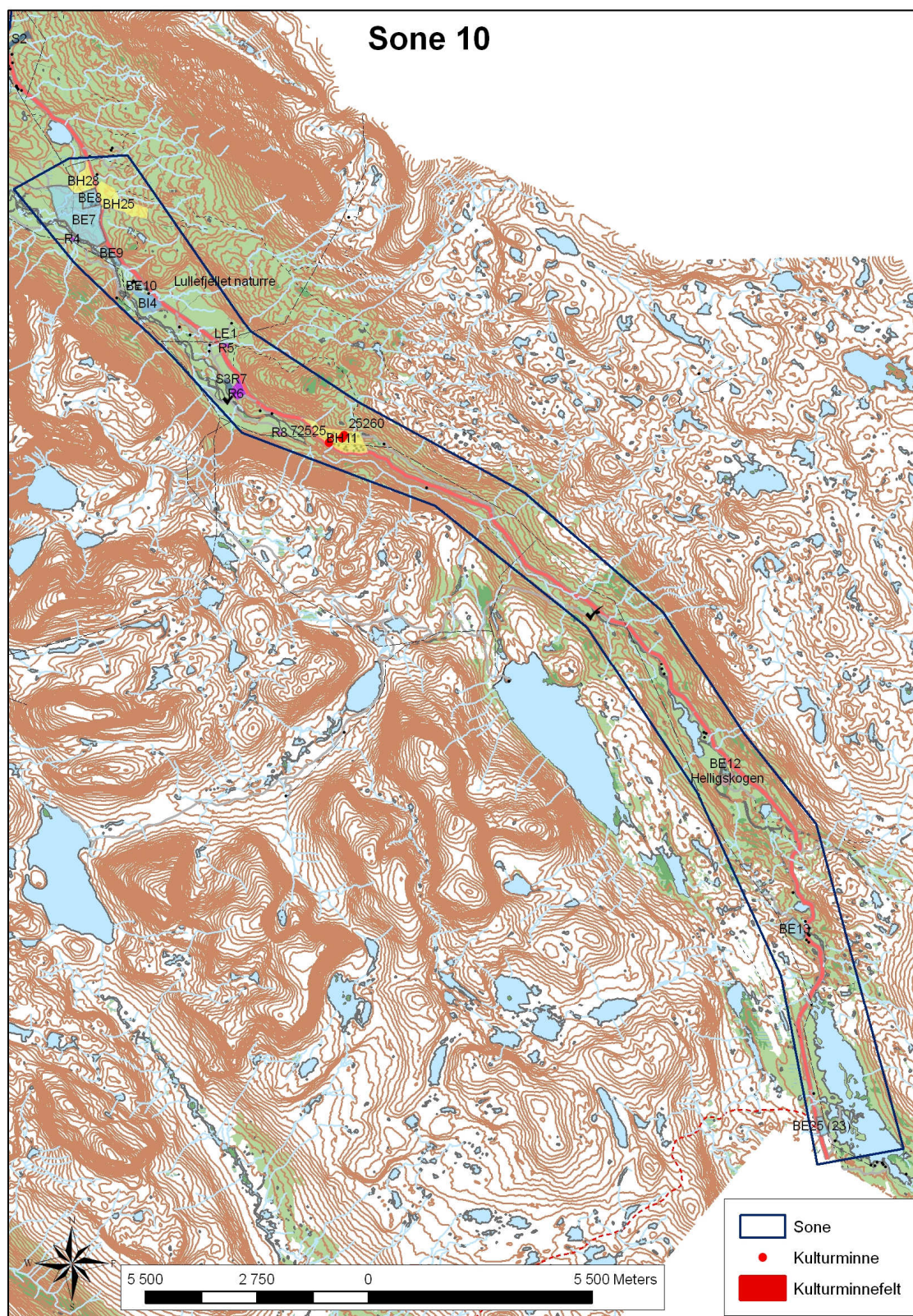
5.10 Skibotndalen (sone 10)

Skibotndalen har som beskrevet i kap. 4, vært en hovedferdselsåre for både mennesker og rein til alle tider. Dalen strekker seg fra Storfjord og stiger jevnt i 4 mil i sørøstlig mot snaufjellet og riksgrensen mot Finland. Dalen er stedvis svært kupert med bratte juv og berg. I den nedre delen dominerer imidlertid store flate elvesletter og furuskog. I likhet med både Kitdalen og Signaldalen er mangelen på kjente kulturminner påfallende. Skibotndalen generelt vurderes å ha stort potensial for at det finnes langt flere kulturminner enn det man i dag kjenner til.

Ut fra kjennskapen til den generelle kulturhistorien fra området vurderes det datagrunnlaget man i dag har tilgjengelig, som utilstrekkelig for å kunne vurdere hvorvidt utbyggingsplaner vil medføre skade på samiske kulturminner og kulturmiljøer. I den nedre delen av dalen planlegges det blant annet golfbane og store sammenhengende hytteområder. For at det skal være mulig å vurdere arealplanens virkning i så store sammenhengende arealer for samiske kulturminner og kulturmiljø er det nødvendig at det først foretas kulturminnebefaring i alle fall i de planlagte utbyggingsområdene.

Det planlagte tiltaket inn mot riksgrensen (BE25) er et relativt lite areal og vil kunne tilpasses i forhold til eventuelle kulturminner som måtte finnes i nærheten.

- I denne sonen er det kjent enkelte kulturminner, og ingen av disse kommer i konflikt med utbyggingsalternativene.
- Potensial for konflikt med ikke kjente kulturminner ansees samlet sett som stort i denne sonen
- Konsekvensene av de planlagte tiltakene i sone 10 kan ikke vurderes før det foreligger et mer utfyllende datagrunnlag med hensyn på kulturminner i området

Figur 16. Kart sone 10, byggeområder og kjente kulturminner

5.12 Oppsummering

Oppsummering			
	Direkte konflikt med kulturminner	konsekvens for kjente kulturminner	potensial for ikke kjente kulturminner
sone 1	ingen	lite/intet	lite/middels
sone 2	ingen	lite/middels negativ	lite/intet
sone 3	ingen	ingen	middels/lite
sone 4	LH22, LB20, LB21, BT2	middels/svært negativ	middels/stor
sone 5	BH21, BH22, BH35	svært negativ	stort
sone 6	ingen	uvisst*	stor/middels
sone 7	ingen	uvisst*	stor/middels
sone 8	ingen	ingen	middels/stort
sone 9	ingen	ingen	stor/middels
sone 10	ingen	uvisst*	stort

Figur 17: Oppsummering av konsekvensvurdering.

* Konsekvensene av de planlagte tiltakene kan ikke vurderes før det foreligger et mer utfyllende datagrunnlag med hensyn på kulturminner i området

6 Sammenfatning

Rapporten har vist at kulturminneforvaltningen, i forhold til en del av endringene i arealplanen, har til rådighet et mangelfullt grunnlag for å kunne gjøre reelle vurderinger av planens virkning på samiske kulturminner og kulturmiljøer. Dette dreier seg primært om mangelen på kjente kulturminner i de store dalområdene; Skibotndalen, Signaldalen og Kitdalen. Denne "funntomheten" står i sterk kontrast til den generelle kunnskapen man har om samisk bosetting og bruk av disse områdene, og er trolig et resultat av manglende undersøkelser. Kommunen anbefales å gå i en dialog med Sametinget for å finne løsninger på hvordan man kan skaffe tilveie et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag om kulturminner i den videre planbehandlingen.

I de sjønære områdene finnes et bedre kunnskapsgrunnlag gjennom at det i tillegg til kulturhistorie også er registrert en rekke kulturminner som vitner om tidligere bruk og bosetting. Kulturminnene ligger i hovedsak i tilknytning til eksisterende bebyggelse som viser at her har vært kontinuitet med småskala gårdsdrift i kombinasjon med fiske helt fram til i dag. I arealplanen er det avsatt områder for bygging av boliger. De avsatte arealene er noen ganger store, men oftest er det kun tillatt med omkring to boliger. Som omtalt i kap. 5 vil denne utbyggingen som regel kunne tilpasses slik at den ikke medfører særlig negative konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø.

Større sammenhengende arealinngrep som hyttefelt medfører imidlertid i større grad problemer for kulturminner og kulturmiljø. De er vanskeligere å plassere slik at de ikke direkte berører kulturminner dersom slike skulle vise seg å komme i direkte konflikt. Den tradisjonelle spredte bebyggelsen med god avstand og åpne arealer med inn- og utmark mellom brukene gir rom for at kulturminnene ligger i en naturlig sammenheng med den nyere bebyggelsen. Hyttefeltene vil på en annen måte beslaglegge større sammenhengende arealer og representere en ny måte å bruke landskapet på. Dersom slike felt kommer nært

opp til kulturminner vil de kunne virke visuelt dominerende i landskapet og skade mulighetene for å oppleve å forstå de historiske linjene i bruken av disse områdene.

7 Avbøtende tiltak.

- I dialog med Sametinget vurdere om det i utvalgte områder bør foretas forundersøkelser for å sikre bedre kunnskapsgrunnlag om samiske kulturminner.
- Både kulturminneforvaltningen og kommunen ønsker fritidsbebyggelsen i regulerte felt. Det vil derfor være svært viktig at man i forkant har en dialog om hvor slike felt kan legges slik at man i størst mulig grad unngår uønsket virkning for samiske kulturminner og kulturmiljø.
- Sikre at hovedlinjer i den tradisjonelle spredte bebyggelsen som i dag både gir rom for forståelsen av de historiske linjene samt dagens gårdsdrift og fiskeri bevares best mulig.

8 Kilder.

Aarseth, Bjørn (red)1989: Grenser i sameland. *Samiske samlinger, bind XIII*.
Norsk Folkemuseum

Guttormsen Helge 2005: Lyngen Regionhistorie. Fra istid til Læstadius. Bind I

Bertelsen Reidar, Høgsæt Ragnhild og Sandmo Anne Karine 1994: *Tromsø gjennom 10000 år*. Fra boplass til by – opp til 1794.
Tromsø kommune.

Hansen, L. I. & Olsen, B. 2004: *Samenes historie – fram til 1750*.
Cappelen Akademisk Forlag.

Kalstad, Johan Albert & Storm, Dikka 1982: Bosetningsmønster og næringsliv i kystsameområdene – En oversikt. *Ottar: 137 – 1982*.
Tromsø Museum.

Riksantikvaren 2003: Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar. *Riksantikvarens rapporter, Nr. 31, 2003*.

Schanche, Audhild 2000: *Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*. Davvi Girji OS, Karasjok.

Kulturminnedatabaser:

Arkeoland <http://www.arkeoland.uib.no>

Askeladden <http://askeladden.ra.no>

SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge). Statens bygningsregister (GAB/SEFRAK).
Statens Kartverk.